

Uchwała z dnia 18 sierpnia 2010 r.

II PZP 7/10

Przewodniczący SSN Halina Kuryło, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Józef Iwulski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 sierpnia 2010 r. sprawy z powództwa Zenona K. przeciwko Martynie S. o zapłatę, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 1 czerwca 2010 r. [...]

„Czy żądanie doręczenia uzasadnienia wyroku na podstawie art. 328 KPC zawiera w sobie *implicite* wniosek o jego sporządzenie ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Wniosek o doręczenie wyroku sądu pierwszej instancji z uzasadnieniem, wniesiony w terminie określonym w art. 328 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., z reguły stanowi równocześnie żądanie sporządzenia tego uzasadnienia.

U z a s a d n i e

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne ujawniło się w toku rozpoznawania przez Sąd Okręgowy-Sąd Pracy w Gorzowie Wielkopolskim zażaleń powoda na postanowienie Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Słubicach, którym oddalone zostały wnioski powoda oraz jego pełnomocnika procesowego o doręczenie im uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego w Słubicach z 29 grudnia 2009 r. [...].

Sąd Rejonowy postanowieniem z 14 stycznia 2010 r. oddalił wnioski powoda i jego pełnomocnika procesowego o doręczenie uzasadnienia wyroku, stwierdzając, że wnioski te nie mogą być uwzględnione, ponieważ uzasadnienie nie zostało sporządzone, albowiem żadna ze stron nie zażądała jego sporządzenia, a wnioski o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem nie zawierały w swej treści wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku.

W uzasadnieniu powyższego postanowienia Sąd Rejonowy stwierdził, że co do zasady sąd sporządza pisemne uzasadnienie wyroku na wniosek strony zgłoszony w ustawowym terminie. Z urzędu sąd sporządza pisemne uzasadnienie wyjątkowo, gdy wyrok został zaskarżony apelacją oraz gdy wniesiono skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 328 § 1 k.p.c.). Ponadto z urzędu sporządza uzasadnienie wyroku sąd drugiej instancji, gdy apelacja została przynajmniej częściowo uwzględniona. W sprawach, w których apelację oddalono w całości, uzasadnienie sporządza się tylko wówczas, gdy strona zażądała doręczenia jej wyroku z uzasadnieniem (art. 387 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 331 k.p.c. odpis wyroku z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia. Zdaniem Sądu Rejonowego, porównanie treści art. 387 k.p.c. z treścią art. 331 k.p.c. prowadzi do wniosku, że warunkiem doręczenia wyroku z uzasadnieniem jest wcześniejsze zażądanie sporządzenia jego uzasadnienia.

Zażalenie od powyższego postanowienia wniósł powód, domagając się doręczenia mu wyroku Sądu Rejonowego z uzasadnieniem.

Rozpoznając zażalenie powoda, Sąd Okręgowy uznał, że występuje w niej budzące poważne wątpliwości zagadnienie prawne, dotyczące odpowiedzi na pytanie, czy żądanie doręczenia uzasadnienia wyroku na podstawie art. 328 k.p.c. zawiera w sobie *implicite* wniosek o jego sporządzenie. Tak sformułowane zagadnienie przedstawił na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 328 § 1 k.p.c. uzasadnienie wyroku sporządza się na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji wyroku, a w wypadku, o którym mowa w art. 327 § 2 k.p.c. - od dnia doręczenia sentencji wyroku. Żądanie spóźnione sąd odrzuci na posiedzeniu niejawnym. Sąd sporządza uzasadnienie wyroku również wówczas, gdy wyrok został zaskarżony w ustawowym terminie oraz gdy wniesiono skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Sąd Okręgowy podniósł, że wykładania gramatyczna zdania pierwszego art. 328 § 1 k.p.c. prowadzi do wniosku, że uzasadnienie sporządza się wyłącznie na wyraźne żądanie strony (jej pełnomocnika). Możliwa jest jednak również inna wykładnia tego przepisu, a mianowicie, że wniosek strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem zawiera w sobie również wniosek o sporządzenie uzasadnienia.

W ocenie Sądu Okręgowego prawidłowa jest gramatyczna wykładnia tego przepisu, oparta na odczytaniu dosłownej jego treści. Analiza art. 9 k.p.c., art. 329 zdanie pierwsze k.p.c., art. 331 k.p.c., art. 369 k.p.c. i art. 394 § 1 pkt 7 k.p.c. prowadzi do wniosku, że ustawodawca odróżnia wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku od żądania doręczenia uzasadnienia. Samo doręczenie uzasadnienia wyroku (o ile zostanie ono sporządzone) może nastąpić w trybie art. 9 k.p.c. Nie spowoduje to jednak przesunięcia terminu do złożenia apelacji ponad 21 dni od ogłoszenia orzeczenia. Sąd Okręgowy powołał się na postanowienie Sądu Najwyższego z 22 czerwca 1966 r., I CR 435/1965 (LEX nr 6010), w którym przyjęto, że dla strony, która nie zażądała sporządzenia uzasadnienia, albo zażądała go w terminie późniejszym, termin do wniesienia rewizji biegnie zgodnie z art. 371 § 2 k.p.c. (jego odpowiednikiem jest w obecnym stanie prawnym art. 369 § 2 k.p.c.) od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia. W przypadku, gdy strona nie zażądała uzasadnienia, może wnieść apelację niezależnie od tego, czy wniosła o doręczenie jej odpisu orzeczenia, które zamierza zaskarżyć.

Sąd Okręgowy stwierdził, że sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku jest obecnie uzależnione od wyraźnej woli strony procesu. Istnieją dwa wyodrębnione przez ustawodawcę wnioski: wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku oraz wniosek o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem, co znajduje potwierdzenie zarówno doktrynie, jak i w judykaturze (np. postanowienie Sądu Najwyższego z 17 listopada 1998 r., II UKN 377/98, OSNAPiUS 1999 nr 24, poz. 804). Z kolei w postanowieniu z 29 listopada 2006 r., II PZ 53/06 (OSNP 2008 nr 7-8, poz. 107) Sąd Najwyższy, dokonując wykładni art. 387 § 3 k.p.c., przyjął, że w przepisie tym jednoznacznie chodzi o żądanie doręczenia „orzeczenia z uzasadnieniem”, a zatem jeżeli strona zażądała doręczenia tylko sentencji orzeczenia lub tylko uzasadnienia, doręczeniu podlega sama sentencja lub samo uzasadnienie, szczególnie w sytuacji, gdy z żądaniem takim wystąpił pełnomocnik strony będący adwokatem lub radcą prawnym, od którego można wymagać należytego wykonywania elementarnych zadań warsztatowych, w tym prawidłowego od strony formalnej formułowania pism procesowych. Rzeczą profesjonalnego pełnomocnika jest dochowanie szczególnej staranności przy sporządzaniu każdego pisma procesowego i zamieszczenie w nim w prawidłowy sposób wszystkich niezbędnych elementów, zaś sąd nie ma obowiązku wyinterpretowania z jego treści elementów brakujących lub przytoczonych w nieprawi-

dłowy sposób bądź domyślania się celu, w jakim strona występuje z danym wnioskiem.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że możliwa jest jednak taka wykładnia art. 328 § 1 k.p.c., zgodnie z którą wniosek strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem zawiera w sobie jednocześnie wniosek o sporządzenie pisemnego uzasadnienia. Za takim rozumieniem tego przepisu przemawiać może wykładania celowościowa, która kładzie nacisk nie na samo wyrażenie woli strony, ale na cel, któremu ma służyć doręczenie uzasadnienia wyroku. Jeżeli bowiem strona żąda doręczenia uzasadnienia wyroku w terminie określonym w art. 331 k.p.c., to musi to być rozumiane również jako żądanie sporządzenia tego uzasadnienia (tak przyjęto w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 18 listopada 2004 r., I CK 231/04, LEX nr 277077 z zastrzeżeniem wskazania celu złożenia wniosku o doręczenie uzasadnienia, np. „w celu wniesienia apelacji”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przedstawione zagadnienie prawne dotyczy bezpośrednio wykładni art. 328 § 1 k.p.c., jednak jego analizę należy rozpocząć od przytoczenia przepisów, które ogólnie regulują otrzymywanie przez stronę odpisów orzeczeń sądu (samej sentencji orzeczenia lub także jego pisemnego uzasadnienia).

Według art. 9 k.p.c., ustalającego zasadę jawności procesu cywilnego, rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, a strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Nie ulega wątpliwości, że na podstawie tego przepisu strona ma prawo otrzymać - na swój wniosek, w dowolnym czasie - odpis każdego wydanego przez sąd orzeczenia (jego sentencji), a jeżeli zostało sporządzone jego pisemne uzasadnienie - także odpis uzasadnienia orzeczenia.

Otrzymanie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem jest na ogół potrzebne stronie do wniesienia środka odwoławczego (apelacji, zażalenia) lub nadzwyczajnego środka zaskarżenia (skargi kasacyjnej, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia). W przypadku apelacji i zażalenia zapoznanie się z pisemnymi motywami wydanego wyroku lub postanowienia może ułatwić stronie sformułowanie zarzutów pod adresem wydanego orzeczenia. W przypadku skargi kasacyjnej złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wy-

roku sądu drugiej instancji (albo tylko o doręczenie uzasadnienia wyroku, gdy jest ono sporządzane przez sąd drugiej instancji z urzędu) stanowi obligatoryjny etap przygotowania się do wniesienia skargi kasacyjnej i konieczny warunek skutecznego jej wniesienia.

Strona może także domagać się doręczenia jej odpisu orzeczenia (samej sentencji lub sentencji i uzasadnienia, jeżeli zostało sporządzone) także wtedy, gdy nie zamierza skarżyć tego orzeczenia albo nawet nie może go skarżyć (bo na przykład upłynęły terminy do zaskarżenia albo stronie nie przysługuje środek zaskarżenia). Na ogół jednak strona wnosi o doręczenie jej odpisu uzasadnienia orzeczenia w celu wniesienia środka odwoławczego lub środka zaskarżenia. Nieco inaczej uregulowana jest przy tym kwestia sporządzania pisemnego uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji i wyroku sądu drugiej instancji.

Zgodnie z art. 328 § 1 k.p.c., uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji sporządza się na żądanie strony, zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji wyroku, a w wypadku, o którym mowa w art. 327 § 2 - od dnia doręczenia sentencji wyroku. Sąd pierwszej instancji sporządza uzasadnienie wyroku również wówczas, gdy wyrok został zaskarżony w ustawowym terminie oraz gdy wniesiono skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Uzasadnienie wyroku sporządza się w terminie dwutygodniowym od dnia złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia, a gdy wniosek taki nie był zgłoszony - od dnia zaskarżenia wyroku lub wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 329 zdanie pierwsze k.p.c.). Wyrok z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia (art. 331 k.p.c.).

Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem (art. 369 § 1 k.p.c.). Jeżeli strona nie zażądała uzasadnienia wyroku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia (art. 369 § 2 k.p.c.).

W art. 394 § 1 pkt 7 k.p.c. wyraźnie wymieniono, wśród postanowień sądu pierwszej instancji zaskarżalnych zażaleniem do sądu drugiej instancji, postanowienia w przedmiocie odmowy sporządzenia uzasadnienia orzeczenia oraz w przedmiocie odmowy jego doręczenia.

Z kolei według art. 387 k.p.c., sąd drugiej instancji uzasadnia z urzędu wyrok oraz postanowienie kończące postępowanie w sprawie. W sprawach, w których apelację oddalono, uzasadnienie sporządza się tylko wówczas, gdy strona zażądała doręczenia jej wyroku z uzasadnieniem (§ 1). Sporządzenie uzasadnienia powinno nastąpić w terminie dwóch tygodni od dnia ogłoszenia sentencji orzeczenia. Jeżeli ogłoszenia nie było, termin ten liczy się od dnia wydania orzeczenia. W sprawach, w których apelację oddalono, uzasadnienie sporządza się w terminie dwóch tygodni od dnia zgłoszenia wniosku (§ 2). Orzeczenie z uzasadnieniem doręcza się tej stronie, która w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji zażądała doręczenia. Jeżeli ogłoszenia nie było, orzeczenie z uzasadnieniem doręcza się stronom z urzędu w terminie tygodniowym od sporządzenia uzasadnienia (§ 3). Jeżeli uzasadnienie nie zostało sporządzone, a w sprawie została wniesiona skarga kasacyjna lub skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, sąd drugiej instancji sporządza uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia w terminie dwóch tygodni od dnia wniesienia skargi (§ 4).

Jak wynika z przytoczonych regulacji Kodeksu postępowania cywilnego, sąd pierwszej instancji sporządza pisemne uzasadnienie wyroku co do zasady na wniosek strony (wyjątek przewiduje art. 328 § 1 zdanie trzecie k.p.c.). Sąd drugiej instancji sporządza pisemne uzasadnienie albo na wniosek strony (gdy oddalono apelację w całości) albo z urzędu (gdy apelację przynajmniej częściowo uwzględniono).

Nawet w przypadku niezłożenia w terminie ustawowym (art. 328 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. i art. 387 § 3 zdanie pierwsze k.p.c.) żądania sporządzenia uzasadnienia strona może, zgodnie z zasadą jawności wewnętrznej przewidzianą w art. 9 zdanie drugie k.p.c., uzyskać w każdym czasie odpis orzeczenia - także z pisemnym uzasadnieniem, jeżeli zostało sporządzone. Tak wynika z postanowienia Sądu Najwyższego z 20 października 1987 r., IV CZ 147/87 (LEX nr 8845, LexPolonica nr 320830), którym uchylono postanowienie oddalające wniosek strony o „doręczenie sporządzonego uzasadnienia wyroku”. W tym jednak przypadku (zgłoszenia wniosku na podstawie art. 9 zdanie drugie k.p.c.) uwzględnienie żądania strony o doręczenie jej „wyroku z uzasadnieniem” albo „sporządzonego uzasadnienia wyroku” jest możliwe tylko wtedy, gdy uzasadnienie zostało sporządzone (na przykład na wniosek drugiej strony lub innych uczestników postępowania albo z urzędu). Wniosek strony oparty wyłącznie na treści art. 9 zdanie drugie k.p.c. nie może zobowiązywać sądu do sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku, jeżeli wcześniej nie zostało ono

sporządzone. Według tezy postanowienia Sądu Najwyższego z 22 czerwca 1966 r., I CR 435/65 (LEX nr 6010, LexPolonica nr 323022), okoliczność, że sąd pierwszej instancji przeoczył spóźnienie żądania uzasadnienia wyroku i żądania tego nie odrzucił (art. 328 § 1 zdanie drugie k.p.c.), sporządził uzasadnienie, a następnie wyrok z uzasadnieniem doręczył stronie żądającej uzasadnienia, nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia rewizji (obecnie apelacji). Podobnie nie ma wpływu na uprawnienia tej strony okoliczność, że strona przeciwna zgłosiła w terminie wnioski o sporządzenie uzasadnienia. Zgodnie bowiem z art. 331 § 2 k.p.c. (w obecnym stanie prawnym art. 331 k.p.c.) wyrok z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która w terminie tygodniowym od ogłoszenia jego sentencji zażądała sporządzenia uzasadnienia. Dla strony, która nie zażądała sporządzenia uzasadnienia albo zażądała go w terminie spóźnionym, termin do wniesienia rewizji biegnie zgodnie z art. 371 § 2 k.p.c. (w obecnie obowiązującym stanie prawnym jego odpowiednikiem jest art. 369 § 2 k.p.c.) od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia. Zaskarżenie orzeczenia apelacją przy braku złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego wyroku ma ten skutek, że uzasadnienie zostanie sporządzone w istocie z urzędu (na podstawie art. 328 § 1 zdanie trzecie k.p.c.), jednakże uzasadnienie to nie zostanie doręczone stronie (postanowienie Sądu Najwyższego z 25 marca 1987 r., II CZ 31/87, LEX nr 8818, LexPolonica nr 320812).

Podobny pogląd wyrażono w nowszym orzecznictwie w odniesieniu do orzeczenia sądu drugiej instancji. W postanowieniu z 7 stycznia 2003 r., I PZ 104/02 (OSNP 2004 nr 13, poz. 231, z glosą A.Świątkowskiego, Państwo i Prawo 2004 nr 10, s. 122) Sąd Najwyższy stwierdził, że złożenie wniosku o doręczenie odpisu wyroku sądu drugiej instancji w terminie tygodniowym od ogłoszenia jego sentencji nie oznacza spełnienia przesłanki dopuszczalności kasacji (art. 393⁴ § 1 w związku z art. 387 § 3 k.p.c.), jeżeli wniosek nie dotyczy doręczenia wyroku z uzasadnieniem i brak podstaw do uznania, że został złożony w celu wszczęcia procedury zaskarżenia wyroku kasacją (art. 130 § 1 zdanie drugie k.p.c.). Jest to wówczas wniosek o doręczenie stronie odpisu sentencji wyroku złożony na podstawie art. 9 k.p.c.

2. Istotę zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy można ująć następująco: czy żądanie doręczenia wyroku sądu pierwszej instancji z uzasadnieniem, wniesione w terminie ustawowo zakreślonym dla żądania sporządzenia uzasadnienia wyroku (art. 328 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.), może zostać potraktowane jako jednoczesny wniosek o sporządzenie tego uzasadnienia.

Sąd Najwyższy w swoim dotychczasowym orzecznictwie miał już okazję zająć się pośrednio zagadnieniem przedstawionym w pytaniu prawnym Sądu Okręgowego.

W wyroku z 18 listopada 2004 r., I CK 231/04 (LEX nr 277077, LexPolonica nr 1826424), Sąd Najwyższy odniósł się do zarzutu skarżącej, że sąd drugiej instancji rozpoznał apelację przeciwnika procesowego, która wobec braku wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku podlegała odrzuceniu. Sąd Najwyższy ocenił, że zarzut ten nie może być uznany za zasadny, albowiem - jak wynikało z akt sprawy - pełnomocnik strony przeciwnej złożył do sądu pierwszej instancji wniosek „o nadesłanie odpisu sentencji wyroku wraz z uzasadnieniem, celem sporządzenia apelacji”. W art. 331 k.p.c. jest wprawdzie mowa o „zażądaniu sporządzenia uzasadnienia”, tym niemniej zgłoszenie żądania doręczenia sentencji wyroku „wraz z uzasadnieniem (...) celem sporządzenia apelacji” obejmuje *implicite* także żądanie sporządzenia uzasadnienia, a dodanie, że chodzi o „sporządzenie apelacji” usuwa wszelkie wątpliwości. Z tej przyczyny prawidłowo sąd drugiej instancji uznał, że zgodnie z art. 369 § 1 k.p.c., apelacja mogła być wniesiona w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem, a nie - jak przyjęła strona wnosząca kasację - od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia (art. 369 § 2 k.p.c.). W przytoczonym orzeczeniu Sąd Najwyższy zaakceptował możliwość dokonania *sui generis* celowościowej wykładni treści wniosku strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, przychylając się do możliwości „wyinterpretowania” zeń przez sąd elementu żądania sporządzenia uzasadnienia.

Podobne stanowisko zostało przedstawione już w orzeczeniach okresu międzywojennego, odnoszących się do Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. (rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. - Kodeks Postępowania Cywilnego - tekst pierwotny: Dz.U. Nr 83, poz. 651, powoływany dalej jako k.p.c. z 1930 r.). Według pierwotnej treści k.p.c. z 1930 r. sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku miało w każdym przypadku następować z urzędu (art. 356 § 2), jednak w późniejszym tekście jednolitym, uwzględniającym zmiany wchodzące w życie z dniem 1 stycznia 1933 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm., powoływany dalej jako k.p.c. z 1932 r.), przewidziano rozwiązanie co do istoty zbieżne z aktualnie przyjętym - art. 350 k.p.c. z 1932 r. stanowił, że wyrok z uzasadnieniem powinien być w ciągu dwóch tygodni sporządzony na piśmie, jeżeli strona tego zażądała przed upływem tygodnia od ogłoszenia sentencji; jeżeli wyroku nie doręczano z urzędu (gdy w sprawie nie występowała Prokuratura Generalna),

apelacja służyła stronie tylko wtedy, gdy we właściwym terminie zażądała sporządzenia wyroku z uzasadnieniem (art. 393 § 2 w związku z art. 354 § 1 k.p.c. z 1932 r.). Kodeks przedwojenny w brzmieniu tekstu jednolitego nie zawierał przepisu nakazującego uzasadnienie wyroku zaskarżonego apelacją ani nie przewidywał - w odróżnieniu od tekstu pierwotnego - sporządzenia uzasadnienia wyroku z urzędu:

W opisanym stanie prawnym Sąd Najwyższy skłaniał się raczej ku złagodzonej, „słusnościowej” wykładni art. 393 § 2 w związku z art. 350 k.p.c. z 1932 r. W orzeczeniu z 23 sierpnia 1934 r., C I 1071/34 (Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego - Izba Cywilna 1935, poz. 42) zauważono, że żaden z wymienionych przepisów nie określa formy, w jakiej ma być wyrażone żądanie sporządzenia uzasadnienia wyroku albo postanowienia. Może więc ono być zgłoszone wyraźnie, jak również wynikać z czynności procesowej podjętej przez stronę. Taką czynnością, w której mieści się żądanie uzasadnienia, jest wniesienie apelacji lub zażalenia, z niej bowiem wynika, że strona zmierza do przeniesienia sprawy do drugiej instancji, co z kolei pociąga za sobą konieczność uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia. Przy tym wniesienie apelacji lub zażalenia przed doręczeniem stronie orzeczenia z uzasadnieniem nie jest sprzeczne z prawem, ponieważ według art. 184 § 1 k.p.c. z 1932 r. tylko dokonana „po upływie terminu” czynność nie miałaby mocy prawnej, natomiast czynność dokonana przed rozpoczęciem terminu sankcji tej nie ulega. Zatem wniesienie apelacji lub zażalenia w terminie tygodniowym od daty ogłoszenia sentencji *implicitie* zawierało w sobie, zdaniem Sądu Najwyższego, żądanie uzasadnienia na piśmie zaskarżonego orzeczenia, wobec czego odpowiadało wymaganiu art. 393 § 2 k.p.c. z 1932 r.

Podobne wnioskowanie co do intencji strony, dokonane na podstawie przedsięwziętej przez nią czynności procesowej, zawiera także orzeczenie Sądu Najwyższego z 1 lutego 1935 r., C III 364/33 (Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego - Izba Cywilna 1935, poz. 357), dotyczące sprawy, w której pełnomocnik powódki żądał doręczenia mu „decyzji na piśmie”; na tej podstawie sędzia przewodniczący polecił sekretarzowi doręczyć „w myśl wniosku sentencję wyroku”, a dalsze żądanie doręczenia wyroku z uzasadnieniem sąd oddalił na tej podstawie, że powódka we właściwym czasie nie zażądała jego sporządzenia. Jak wywiódł Sąd Najwyższy: „wobec art. 350, 354 § 1, 393 k.p.c. zabiegi strony, która proces w pierwszej instancji przegrała, o doręczenie jej wyroku, przemawiać będą przede wszystkim za wolą spowodowania sądu do podjęcia czynności, które umożliwią jej wniesienie odwołania. Jeżeli więc

z tego punktu widzenia ocenić wnioski powódki (...) przypisać można mu charakter wniosku z art. 350 k.p.c. ujętego w nieściągłą formę”.

W przytoczonych orzeczeniach Sądu Najwyższego nie kwestionuje się poglądu, że przepisy procesowe dokonują rozróżnienia pomiędzy wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia wyroku i wnioskiem o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem. Sąd Najwyższy dostrzega jednak istotne powody, dla których można dopuścić bardziej liberalną wykładnię przepisów procesowych, w miejsce formalistycznej, opartej na dosłownym odczytaniu ich treści.

Z pewnością od profesjonalnych pełnomocników stron (adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych i radców Prokuratury Generalnej) można oczekiwać świadomości owego rozróżnienia i prawidłowego formułowania wniosków mających na celu uzyskanie przez stronę odpisu orzeczenia sądu z uzasadnieniem - w pewnych sytuacjach wystarczające jest złożenie jedynie wniosku o doręczenie sporządzonego przez sąd z urzędu uzasadnienia wyroku (art. 387 § 3 zdanie pierwsze w związku z art. 387 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.), w innych konieczne jest zgłoszenie zarówno wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku jak i o doręczenie wyroku z uzasadnieniem (art. 328 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 331 k.p.c.). Jeżeli jednak wniosek o doręczenie uzasadnienia nie zawiera jednocześnie wniosku o jego sporządzenie (choć w danej sprawie sąd nie sporządza uzasadnienia z urzędu), możliwe jest - biorąc pod uwagę wszelkie okoliczności konkretnej sprawy, przede wszystkim kontekst sytuacyjny, a w szczególności zgłoszenie wniosku o doręczenie uzasadnienia wyroku w terminie ustawowym przewidzianym dla zgłoszenia wniosku o sporządzenie tego uzasadnienia - potraktowanie go jako zawierającego w sobie jednocześnie wniosek o sporządzenie uzasadnienia.

W orzecznictwie rozważa się w związku z tym kwestię podstawy prawnej dokonywania przez sąd wykładni oświadczeń (wniosków procesowych) strony lub jej pełnomocnika, zawartych w pismach procesowych. Podstawy tej nie stanowi z pewnością art. 65 k.c., gdyż dotyczy on czynności prawa materialnego, a nie czynności procesowych (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 29 listopada 2006 r., II PZ 53/06, OSNP 2008 nr 7-8, poz. 107). Podkreślając w tej sprawie ciążący na profesjonalnym pełnomocniku obowiązek dochowania szczególnej staranności przy formułowaniu treści żądań i wniosków (podobnie w wyroku z 11 kwietnia 2000 r., I PKN 583/99, OSNAPIUS 2001 nr 18, poz. 555), Sąd Najwyższy przyjął jednak, że w konkretnej sprawie - skoro wniosek „o doręczenie wyroku” został złożony w terminie

przewidzianym w art. 387 § 3 k.p.c., a ponadto stwierdzono w nim wyraźnie, że żądanie zostaje zgłoszone „na zasadzie art. 387 § 3 k.p.c.” - można było przyjąć, że chodziło w istocie o konieczny do zaskarżenia kasacją wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem. Odrzucenie tak sformułowanego wniosku strony, nawet sporządzonego przez radcę prawnego, byłoby zdaniem Sądu Najwyższego nadmiernym formalizmem.

Rozwinięcie tej argumentacji można odnaleźć w postanowieniu Sądu Najwyższego z 7 października 2005 r., IV CZ 81/05 (niepublikowane), w którym stwierdzono, że pisma procesowe, obejmujące wnioski stron składane poza rozprawą, powinny być zredagowane w taki sposób, aby treść pisma jasno odzwierciedlała intencje strony. Szczególnie przejrzystej redakcji pism procesowych należy oczekiwać od profesjonalnych pełnomocników procesowych. Nie oznacza to jednak, że w sytuacji, w której pismo procesowe nie zostało właściwie zredagowane, sąd zwolniony jest z obowiązku dokonania jego wykładni. Z art. 130 § 1 zdanie drugie k.p.c. wynika dyrektywa rozpoznania pisma zgodnie z jego treścią (istotą sformułowanego w nim wniosku), także wówczas, gdy zostało ono mylnie oznaczone lub dotknięte jest innymi oczywistymi niedokładnościami. Oczywista niedokładność może dotyczyć także treści pisma - gdy została ona niewłaściwie zredagowana, niemniej w sposób pozwalający na ustalenie jej w drodze wykładni. W opisywanej sprawie wniosek zgłoszony przez pełnomocnika procesowego nie został ujęty w sposób precyzyjny, jednak ze względu na to, że w postępowaniu cywilnym znana jest tylko instytucja doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, nie zaś samego uzasadnienia orzeczenia (bez jego sentencji), oczywista niedokładność w zredagowaniu treści wniosku nie wpływała na możliwość wywołania skutku określonego w art. 387 § 3 k.p.c. Żądanie doręczenia uzasadnienia postanowienia obejmowało przecież *implicite* żądanie doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Jeżeli się natomiast dodatkowo zważy, że wniosek, o którym mowa, złożony został w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji orzeczenia, intencja jego autora, zwracającego się o doręczenie uzasadnienia postanowienia, przedstawiona została w sposób niebudzący wątpliwości. Chodziło o spełnienie wymagania dla powstania możliwości wniesienia kasacji, dlatego sąd drugiej instancji - uwzględniając dyrektywę rozpoznania pisma procesowego zgodnie z jego treścią - powinien był potraktować wniosek zgłoszony przez pełnomocnika strony jako wniosek w trybie art. 387 § 3 k.p.c.

Przytoczone orzeczenia Sądu Najwyższego (postanowienia z 29 listopada 2006 r., II PZ 53/06 oraz z 7 października 2005 r., IV CZ 81/05) sugerują, że aby w ogóle była możliwa celowościowa wykładnia oświadczenia strony stanowiącego element czynności procesowej, konieczne jest, aby oświadczenie obejmowało treść nadającą się do dokonania odpowiednich zabiegów interpretacyjnych. W taki sposób traktowano dotychczas - na gruncie przepisów o kasacji (skardze kasacyjnej) - tzw. zapowiedź kasacji (skargi kasacyjnej), czyli wniosek o doręczenie uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji. Wystąpienie przez stronę do sądu drugiej instancji o doręczenie jej odpisu wyroku z uzasadnieniem stanowi, jak się zgodnie przyjmuje, konieczny warunek skutecznego wniesienia skargi kasacyjnej. Skutków prawnych zapowiedzi skargi kasacyjnej nie wywoła doręczenie stronie wyroku z uzasadnieniem mimo braku stosownego wniosku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 15 listopada 1999 r., III CZ 126/99, LEX nr 528171) czy też ogólnie ujęty wniosek - nawet zgłoszony w terminie z art. 387 § 3 k.p.c. - o doręczenie stronie „sentencji” bądź „wyroku” (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 11 grudnia 1996 r., I PKN 45/96, OSNAPiUS 1997 nr 14, poz. 254; a przede wszystkim z 7 stycznia 2003 r., I PZ 104/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 231, z glosą A. Świątkowskiego, Państwo i Prawo 2004 nr 10, s. 122).

Kilka istotnych uwag odnoszących się do przedmiotu przedstawionego zagadnienia prawnego zawiera uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 17 listopada 1998 r., II UKN 377/98 (OSNAPiUS 1999 nr 24, poz. 804). Strona w tej sprawie złożyła w terminie otwartym do żądania sporządzenia uzasadnienia jedynie wniosek o „nadesłanie orzeczenia na piśmie w sprawie”. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie było to wystarczające do przyjęcia, że wniosła o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku, jeżeli jej zamiarem było jedynie zapoznanie się z treścią sentencji orzeczenia. Przy rozpoznaniu kasacji nie uwzględniono zarzutu naruszenia art. 327 k.p.c., przyjmując, że strona działająca bez profesjonalnego pełnomocnika, która dobrowolnie była nieobecna przy ogłoszeniu orzeczenia, nie korzysta z ochrony przed skutkami swej ewentualnej niewiedzy co do sposobu i terminów wnoszenia środków zaskarżenia. Może bezpośrednio wnieść apelację, jeżeli uczyni to w terminie dwóch tygodni, liczonym od dnia upływu terminu do żądania uzasadnienia (art. 369 § 2 k.p.c.), przy czym zaskarżenie wyroku w tym szczególnym trybie aktualizuje dla sądu obowiązek uzasadnienia orzeczenia (art. 328 § 1 zdanie trzecie i art. 329 *in fine* k.p.c.). Odpierając zarzut błędnej kwalifikacji treści pisma skarżącego, Sąd Najwyż-

szy podkreślił, że żądanie „nadesłania orzeczenia na piśmie w sprawie” nie jest samo przez się równoznaczne z wnioskiem o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku. Co prawda, sentencja i uzasadnienie stanowią integralne części wyroku, ale to nie znaczy, że wniosek o doręczenie „orzeczenia na piśmie” należy traktować jako wniosek o doręczenie sentencji wyroku wraz z uzasadnieniem, a tym bardziej o sporządzenie uzasadnienia. Pojęcie „orzeczenia” jest bowiem w Kodeksie postępowania cywilnego jedynie zbiorczą nazwą obu rodzajów rozstrzygnięć sądowych, tj. wyroków oraz postanowień, przy czym orzeczenia te nie zawsze są, zaś w postępowaniu pierwszoinstancyjnym na ogół nie są - z zastrzeżeniem sytuacji opisanej w art. 328 § 1 zdanie trzecie k.p.c. - uzasadniane z urzędu. Z wniosku o doręczenie wyroku sądu pierwszej instancji musi więc wyraźnie wynikać, że stronie chodzi nie tylko o odpis jego sentencji, ale również uzasadnienia.

3. Po rozważeniu wniosków wynikających z przytoczonych powyżej orzeczeń, uwzględniając dotychczasowy dorobek orzecznictwa, Sąd Najwyższy przychylił się do udzielenia na przedstawione zagadnienie prawne odpowiedzi twierdzącej, zawartej w sentencji uchwały. Przeważały za tym następujące argumenty.

Złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia sądu pierwszej instancji oraz jego doręczenie jest czynnością procesową strony (uczestnika postępowania), wywołującą doniosłe skutki, gdyż złożenie takiego wniosku wpływa na bieg terminu do wniesienia apelacji (nie biegnie on, jak wynika z art. 369 § 1 k.p.c., od chwili wpływu wniosku aż do doręczenia odpisu wyroku z uzasadnieniem stronie), a tym samym i na moment uzyskania przez orzeczenie atrybutu prawomocności formalnej (art. 363 § 1 k.p.c.). Wniosek ten obliguje sąd do podjęcia określonej czynności, jaką jest sporządzenie uzasadnienia (art. 328 § 1 k.p.c.). Uzasadnienie spełnia szereg doniosłych funkcji procesowych i pozaprocessowych. Nie powinno jednak budzić wątpliwości, że przepisy prawa procesowego, które odnoszą się do czynności procesowych stron w ogóle, dotyczą także rozważanego wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem.

Na przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne należy spojrzeć przede wszystkim przez pryzmat zasady (czy też cechy) formalizmu postępowania cywilnego, w powiązaniu z kwestią ewentualnej wykładni przez sąd oświadczenia procesowego strony. Wymagania co do formy czynności procesowych, uważanych w doktrynie za pewien rodzaj czynności prawnych w ogóle, mają w porównaniu z dzie-

dziną prawa materialnego daleko większe znaczenie. Umiarkowany formalizm postępowania cywilnego spełnia wiele funkcji opisanych szeroko w doktrynie prawa procesowego. Jedną z nich jest dyscyplinowanie stron i skłanianie ich do podejmowania przemyślanych działań, wyrażonych w jednoznaczny sposób.

Podstawowy problem wykładni treści oświadczeń stron zawartych w czynnościach procesowych wynika z braku wyraźnego upoważnienia sądu w przepisach postępowania do dokonywania własnej oceny znaczenia złożonych oświadczeń, a co za tym idzie - z braku pewności, jaki jest zakres ewentualnej swobody sądu oraz wzorzec normatywny oceny treści oświadczenia. W doktrynie zauważa się, że Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera odpowiednich przepisów w tym przedmiocie, poza regułą interpretacyjną zawartą w art. 130 § 1 zdanie drugie k.p.c. Uznaje się jednak za możliwe zastosowanie, w drodze bardzo ostrożnej analogii, przepisów prawa cywilnego materialnego (art. 65 k.c.). Wyrażają one bowiem pewną myśl, która przenika cały system prawny i może być odnoszona także do sfery postępowania cywilnego; nawet i tutaj nie jest wskazane przesadne formalizowanie (M. Piekarski: Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1964 r., II PZ 46/64, Nowe Prawo 1965 nr 5, s. 561; J. Mokry: Wykładnia procesowych oświadczeń w sądowym postępowaniu cywilnym, Studia Cywilistyczne 1975 t. XV-XVI, s. 185-186).

Dokonywanie przez sąd zabiegów interpretacyjnych dotyczących treści czynności procesowej strony jest nie tylko uzasadnione, ale i niekiedy konieczne. Twierdzenie bowiem, że sąd niczego nie musi interpretować ani dociekać, jeśli chodzi o treść czynności procesowych stron, jest zaprzeczeniem naturalnej wieloznaczności języka jako środka porozumiewania się. Oświadczenie strony, nawet w jej mniemaniu jasne, może komuś innemu wydawać się wieloznaczne. Trudno byłoby przyjąć, że w postępowaniu cywilnym tylko wypowiedzenie określonych słów (będących dokładnym powtórzeniem przepisu prawa procesowego) zdolne jest wywołać odpowiedni skutek. Prowadziłoby to do faktycznego pozbawienia strony, która nie wykazuje odpowiedniej pieczołowitości w powtarzaniu tekstu ustawy oraz nie posiada należytego przygotowania prawniczego, możliwości osobistego działania w procesie, co byłoby jawnym pogwałceniem powszechnego prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP, art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności).

Mimo generalnej akceptacji dla potrzeby sformalizowania postępowania sądowego, skrajny formalizm jest na ogół odrzucany przez doktrynę. Formalizm postępo-

wania zakłada dobre zorganizowanie i formalnie poprawne przeprowadzenie czynności procesowych, jednakże bez popadania w nadmierny rygoryzm. Wyrazem właściwego polskiemu postępowaniu cywilnemu umiarkowanego formalizmu jest w szczególności możliwość nadania biegu pismom, które są dotknięte pewnymi brakami. Organ procesowy (sąd) może te braki albo pominąć, albo usunąć je - jeżeli pismo nie może bez tego otrzymać prawidłowego biegu - w drodze postępowania wпадkowego (art. 130 § 1 k.p.c.). Umiarkowany formalizm sprzyja ograniczeniom rygoryzmu przy dokonywaniu przez sąd wykładni oświadczeń procesowych stron. Wykładnia ta w mniejszym stopniu opiera się na dosłownym brzmieniu oświadczenia, a bardziej na tym, jaki cel chciał osiągnąć podmiot dokonujący czynności procesowej. Następuje wówczas przesunięcie w kierunku pozajęzykowych (celowościowych) dyrektyw wykładni, kosztem reguł wykładni językowej (S. Cieślak: Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008, s. 160). Granica dopuszczalnego i koniecznego formalizmu w postępowaniu sądowym jest zawsze kwestią dyskusyjną.

Dla celów zaskarżenia apelacją Kodeks postępowania cywilnego nie przewiduje konieczności żądania przez stronę doręczenia jej wyroku sądu pierwszej instancji z uzasadnieniem (inaczej jest w przypadku zaskarżenia skargą kasacyjną wyroku sądu drugiej instancji); art. 328 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. przewiduje natomiast możliwość żądania przez stronę sporządzenia uzasadnienia wyroku. W wyniku zgłoszenia takiego wniosku (o sporządzenie uzasadnienia) doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem następuje już z urzędu, bez względu na to, czy strona o to wniosła; taki wniosek znajduje uzasadnienie w brzmieniu art. 331 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 marca 2000 r., IV CZ 18/00, OSNC 2000 nr 10, poz. 181). Powstaje w związku z tym pytanie, czy strona, która złożyła wniosek o „doręczenie wyroku z uzasadnieniem”, sformułowała go tak w sposób świadomy i celowy, aby zrealizować tylko uprawnienie wynikające z art. 9 k.p.c., czy też jej oświadczenie, z racji okoliczności towarzyszących jego złożeniu, należy wyklądać jako niewłaściwie ujęty wniosek o sporządzenie uzasadnienia. Ta druga możliwość, na tle okoliczności sprawy, w której przedstawiono do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, wydaje się bardziej usprawiedliwiona. Przyjmując bowiem takie założenia, jakimi kierował się Sąd pierwszej instancji oddalając wniosek powoda, należałoby uznać, że rozmyślnie i celowo złożył on wniosek, któremu Sąd ten nie mógł nadać biegu. Należałoby więc zakładać, że powód był świadom, iż w przypadku braku sporządzenia uzasadnienia Sąd Rejonowy nie zadośćuczyni jego żądaniu. Takie wnioskowanie wydaje się po-

zbawione racjonalnych podstaw. Czynności procesowe uczestników postępowania są zawsze działaniem celowym, podejmowanym dla spowodowania w tym postępowaniu określonych skutków. Okoliczności takie jak złożenie przedmiotowego wniosku w terminie otwartym do żądania sporządzenia uzasadnienia oraz brak wykształcenia prawniczego składającego wniosek mogą uzasadniać twierdzenie, że rozsądnie działający adresat oświadczenia zrozumiałby ten wniosek jako obejmujący również żądanie sporządzenia uzasadnienia. Strona nie miałaby powodu żądać doręczenia jej uzasadnienia wraz z sentencją wyroku, gdyby zarazem nie chciała spowodować, aby ono w ogóle powstało (zostało sporządzone). Co więcej, w praktyce obrotu, a nawet w doktrynie, niekiedy bagatelizuje się czy nawet pomija różnicę pomiędzy żądaniem sporządzenia uzasadnienia a żądaniem doręczenia odpisu wyroku z uzasadnieniem (por. W. Siedlecki, Z. Świeboda: Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004, s. 305).

Wymaga także rozważenia jeden z argumentów przeciwko pozytywnej odpowiedzi na rozważane pytanie prawne - że strona, która nie żąda uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, nie jest przecież pozbawiona przez to prawa do jego zaskarżenia, zwłaszcza że może zapoznać się z ustnymi motywami rozstrzygnięcia. Zważywszy na doniosłe skutki złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia dla biegu terminu do zaskarżenia orzeczenia (art. 369 k.p.c.), jest oczywiste, że w razie rozbieżności dotyczących treści czynności procesowej pomiędzy stroną (która uznaje swój wniosek za wystarczający do sporządzenia uzasadnienia) a sądem (który z kolei traktuje go tylko jako żądanie doręczenia odpisu wyroku bez sporządzania uzasadnienia) następują dla strony negatywne konsekwencje prawne, których nie równoważy możliwość ewentualnego zgłoszenia wniosku o przywrócenie terminu. Przesadny nacisk na dosłowne rozumienie oświadczeń procesowych stron, czy też negowanie możliwości dokonywania ich wykładni przez sąd, prowadzić mogą do nadmiernego i przez to nieproporcjonalnego ograniczenia prawa strony do zaskarżenia orzeczenia, które jest niezgodne z istotą prawa do sądu (art. 45 Konstytucji) oraz prawa strony do zaskarżania wydanych w jej sprawie orzeczeń (art. 78 Konstytucji), w kształcie nadanym przez orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego.

Na koniec wypada rozważyć, czy jakieś znaczenie dla udzielenia odpowiedzi ma to, że powód był reprezentowany przez pełnomocnika będącego adwokatem. Wykładnia oświadczeń składanych przez fachowego pełnomocnika może, a wręcz powinna być dokonywana według surowszych mierników; istnieją powody, aby takie

oświadczenia były wykładane przez sąd raczej z uwzględnieniem dyrektyw językowych niż celowościowych. Nie oznacza to jednak, że takie same kryteria powinny być stosowane do czynności działanych przez samą stronę. Ustanowienie pełnomocnika, w świetle art. 86 k.p.c., nie pozbawia strony możliwości samodzielnego działania w procesie. Powód mógł zatem osobiście złożyć tzw. zapowiedź apelacji. W tym przypadku Sąd Rejonowy powinien był ocenić znaczenie jego oświadczenia z uwzględnieniem przymiotów osoby działającej, a nie wiedzy profesjonalnego pełnomocnika.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści przedstawionej w sentencji.

=====